

Originalni naučni rad

UDK 37.036-053.2:7.01

DOI 10.7251/SVR1918321M

TRADICIJA I MIMESIS KAO OSNOVNE KARAKTERISTIKE NASTAVE LIKOVNOG VASPITANJA

Dr Marin Ž. Milutinović¹

Nezavisni univerzitet Banja Luka

Apstrakt: Osnovna pretpostavka uspešnog likovnog vaspitanja u školama jeste činjenica da je fenomen likovne umetnosti složen, slojevit. Svaki školski program koji uvažava samo jedan od segmenata likovnog fenomena i na njemu istrajava, sam je po sebi neodrživ. Insistiranje na optičko-tematskim vrednostima crteža (da crtež bude verna kopija datog objekta), davno je odbačen, jer je to samo jedan segment likovnog izražavanja. Na isti način, insistiranje na spontanom likovnom izrazu, takođe kao jednom segmentu, nije mogao ostvariti složene ciljeve likovnog vaspitanja. Isto važi i za vizuelne komunikacije. Takvi sadržaji u nastavi ne mogu doprineti razvoju kreativnosti. Nema likovne umetnosti bez uvažavanja odabranog medija, individualne metode oblikovanja, likovne tradicije, duha određenog vremena, itd. Likovna poruka je zbir svih segmenata likovnih dela, a prenosi se likovno-estetskim znacima (likovnim jezikom). Moderno humanističko vaspitanje koje pretpostavlja ravnopravnost ljudi, a koje se ostvaruje u što dužem zajedničkom opštem obrazovanju, smatra neminovnim da se svi ljudi osposobe za korišćenje duhovnih i ljudskih vrednosti, ne samo radi obogaćivanja ličnosti, već radi obogaćivanja kompletnog društva, samim tim i procesa proizvodnje i kvaliteta života. Likovno vaspitanje je, dakle, potrebno svim ljudima!

Ključne reči: *likovno vaspitanje, likovna umetnost, likovno izražavanje, segment, likovna tradicija, razvoj kreativnosti, likovna dela, duhovne i ljudske vrednosti*

TRADICIJA

Reč tradicija potiče od latinske reči “traditio”, što u prevodu znači: predaja, usmeno širenje s kolena na koleno, vest, običaj, navika, predanje, prenošenje pismenim ili usmenim putem kulturnih tekovina i moralnih vrednosti prvenstveno na mlađe generacije. U sociologiji, tradicija je skup vrednosti ideja, normi, običaja koji su sadržani u “istorijskom pamćenju” i kulturnom identitetu pojedinaca, grupa, naroda i čovečanstva. U najvećem broju poznatih definicija polazi se od opšteprihvaćenog teorijskog stava da je tradicija važna pretpostavka kontinuiteta i razvoja kultura, ali koja u sebi nosi i raznovrsne oblike diskontinuiteta. U filozofskom smislu, čovek stoji u tradiciji, koja ga time bitno određuje tokom njegovog istorijskog

¹ Doktor pedagoških nauka – metodika nastave likovne kulture, profesor Nezavisni univerzitet Banja Luka, e-mail; maki64@blic.net

samorazumevanja. Ta ukorenjenost u tradiciji istovremeno mu omogućava da bude sledbenikom humanizma celokupnog čovečanstva i da s tim čovečanstvom vodi onu vrstu razgovora u kojem mu se otkrivaju bitni momenti za suštinu vlastitog postojanja u svetu. Jedna od glavnih vrednosti u okvirima likovnih aktivnosti jeste očuvanje, negovanje i oživljavanje kulturne tradicije. Još od najranijeg životnog doba, razvoj osetljivosti za vrednosti baštine i upoznavanje običaja i tradicije, trebao bi biti deo vaspitno-obrazovnog rada sa decom. Uključivanje dece i mladih u kreativno – stvaralačke procese kroz upoznavanje elemenata njihove vlastite kulturne baštine, razvija u svakom pojedincu smisao za stvaralaštvo i inicijativu. Osim toga, utiče na razvoj uočavanja, i usvajanja informacija putem vizuelnih simbola, na kognitivni i emocionalni razvoj te smisao za samostalnost i slobodu delovanja. Kulturna baština često je nezamisliva bez sadržaja likovnih umetnosti, pa tako navedene sadržaje možemo označiti estetskim područjem i istaknuti ih kao važnu komponentu likovnog obrazovanja koja istodobno na određen način utire put kreativnim i stvaralačkim aktivnostima.

Whitea ističe da čovek ne stvara svoju vlastitu kulturu nego je nasleđuje od svojih predaka, pozajmljuje je od svojih komšija, na taj način tradicija stvara od čoveka ono što jeste, ali istovremeno tradicija stvara sebe osiguravajući svoj kontinuitet i svoj opstanak prenošenjem svojih vrednosti. Likovna umetnost javlja se u vaspitanju i obrazovanju od antičkih civilizacija, ali podučavanju su mogli prisustvovati samo pripadnici određenih društvenih staleža. Na primer, u starom Egiptu su se znanja likovne umetnosti prenosila u zatvorenom sveštiničkom krugu isključivo u okvirima kaste, a likovno vaspitanje i obrazovanje u organizovanom školovanju antičke Grčke bilo je dostupno samo vladajućoj kasti dok se robovi nisu smeli baviti umetnostima. Sve do 14. veka, umetnost u Evropi povezana je sa teološkim dogmama pa se likovna kultura u vaspitanju i obrazovanju podređuje hrišćanskim idealima, prema kojima je najviša lepota duhovna, a ogleda se u duhovnim vrlinama. Pojavom humanizma i renesanse u 14. veku, umetnost i obrazovanje okreću se od duhovnog prema svetovnoj lepoti i individualizmu čoveka. Crtanje se u razdoblju humanizma i renesanse počinje uvoditi i u svetovnu obuku, a umesto duhovnih vrlina, obrazovanje i vaspitanje podstiču razvoj čovekovih vrlina kao što su saosećajnost, hrabrost, ljubav i rasuđivanje. Prve škole za organizovano podučavanje likovne kulture nastaju u 16. veku pod nazivom akademije, ali podučavanje likovne kulture ostaje dostupno samo privilegovanim osobama iz vladajućih klasa². Od 17. veka, počinju se javljati i obavezne narodne škole u Nemačkoj. Širenjem obrazovanja javlja se i potreba za razradom sistema nastave koji bi omogućili školovanje većeg broja dece. Jedan od prvih sistema koji se javlja je razredno-predmetno-časovni sistem nastave, na kojem se temelje i savremene škole, taj je sistem još u 17. veku osmislio Komensky (1592-1670). U svom delu *Velika didaktika*, Komensky prvi

² Grgurić - Karlavariš, B. (1982). Aktuelni problemi likovnog vaspitanja i perspektive likovne pedagogije kao nauke, Kraljevo.

zagovara da bi nastava svih predmeta trebala biti dostupna svima, a ne samo onima koji su privilegovani zbog društvenog staleža, s time, da nastavu crtanja smatra temeljem umetničkog obrazovanja. Crtanje se i danas može smatrati temeljem umetničkog obrazovanja, jer su vizuelni simboli jedan od prvih načina komunikacije koji se javljaju u razvoju deteta i postaju način igre, ali i dodatni oblik izražavanja uz gestikulaciju i govor.

Uverenje kako tradicija oblikuje um pojedinca ističe i Bruner, apostrofirajući kako je tradicija isključivo delo čoveka, te da upravo kultura oblikuje i omogućava funkcionisanje ljudskog uma, smatrajući kako se učenje i mišljenje odvijaju uvek u određenim kulturnim kontekstima. Učenje, mišljenje i prenošenje znanja u uređenim društvima prenosi se u okvirima vaspitno-obrazovnih institucija. Vaspitanje i obrazovanje je posebno važna ljudska delatnost, a istovremeno i veoma odgovorna, jer predstavlja ulaganje u budućnost. Nada sadašnjosti je u činjenici da odgajajući i obrazujući decu mudro ulažemo u budućnost čovečanstva. Nola takođe ističe važnost tradicije i njene uslovljenosti sadržajima obrazovanja što utiče na razvoj društva, „u svakom slučaju, kultura čini jedinstvo vaspitanja, obrazovanja, nauke i društvenog razvoja u celini“³. Navedene ideje razmatra i Ogbu u svojoj knjizi Pedagoška antropologija u kojoj navodi da održavanje kontinuiteta neke društvene zajednice i opstanak kulturnih vrednosti svakog društva zavisi od načina transmisije kulturnih dobara sa starijih na mlađe generacije, buduće nosioce i zaštitnike kulturnih dobara. Prema Ogbou prenošenje kulturnih vrednosti u društvima jednostavne transmisije (primitivna, nepismena društva) ostvaruje se samim životom i pripadnošću pojedinoj zajednici, time proces socijalizacije postaje ujedno i proces transmisije, dok složenija društva sa složenijom društvenom interakcijom kulturnu transmisiju ostvaruju putem institucionalizovanih medijatora što predstavlja formalno obrazovanje ili školovanje. „Jedan od najvažnijih elemenata kulturne transmisije je obrazovanje, tj. proces učenja/podučavanja putem kojeg društvo unapred osigurava očuvanje kulturne samosvesti i putem kojeg pojedinac postaje funkcionalnim članom.

Sociolog A. Redcliffe-Brown takođe je zaokupljen aspektom prenošenja kulture s naraštaja na naraštaj. On ističe da je “kultura proces tradicije, to jest proces pomoću kojeg se u određenoj društvenoj grupaciji ili društvenoj klasi, jezik, verovanja, ideje, estetski ukusi, spoznaje, sposobnosti, prenose od jedne do druge osobe, od jedne generacije na drugu generaciju... Kultura kao proces tradicije, tj. prenošenja, sačinjava važan deo kulture, jer je kultura tek onda kultura kad je u stanju da bude prenesena na iduću generaciju. Moglo bi se čak zaključiti da je kultura, koju više nije moguće prenositi na nove generacije, de facto mrtva, tj. da je takva kultura izgubila svoju temeljnu funkciju, naime oblikovanje konkretne čovekove egzistencije“⁴. U sličnim kontekstima i u okosnici Vygotskyjeva rada stoji ideja da je dečji razvoj nemoguće odvojiti od društvenog konteksta u kojem

³ Nola, 1987

⁴ Matulić, 2006

se on odvija, gde učenje vodi razvoju, a učenje je posredovano kroz interakciju s kulturnim oruđima i znakovnim sistemima.⁵ Kultura se mora učiti i podučavati u okvirima institucionalnog vaspitanja i obrazovanja, stoga Reboul i navodi da je obrazovanje skup procesa i postupaka koji nužno omogućavaju svakom detetu pristup kulturi (Mialaret: 1989). Mnogi kulturni sadržaji prisutni su unutar nastavnih programa različitih nastavnih predmeta kao što su srpski jezik, istorija, geografija, muzička kultura i likovna kultura. Likovne aktivnosti kroz igru na spontan način pružaju neizmerne mogućnosti za kvalitetan susret deteta i kulturne baštine. Međutim, cilj obrazovanja nije reprodukcija određene kulture i prenošenje kulturnih obrazaca, već pripremanje učenika za samostalne otkrivajuće aktivnosti i snalaženje u svetu koji se menja i koji pred pojedinca postavlja sve teže životne zahteve i traži sve brže mogućnosti prilagođavanja. U susretu kulturne baštine i učenika putem likovnih aktivnosti, ne dolazi samo do puke reprodukcije kulture, već likovne aktivnosti u klimi saradnje i podsticaja kroz interakciju sadržaja, upućuju decu na vlastito stvaralaštvo i time oblikuju „konkretnu dečju egzistenciju“. Tako kulturna baština i likovne aktivnosti razvijaju dečju individualnu misao, stvarajući interakciju - baština - dete – likovnost, što omogućava detetu da oseti bogatstvo života, misli i osećanja vlastite kulture.

Kulturna svest i izražavanje te svesti jedna je od temeljnih kompetencija za celoživotno obrazovanje, a odnosi se na svest o važnosti stvaralačkog izražavanja ideja, iskustva i emocija u nizu medija uključujući muziku, ples, pozorišnu, književnu, vizuelno-likovnu umetnost. Kako sve navedene umetničke medije susrećemo u području kulture, proučavanje kulturne baštine nudi deci mogućnost da razviju svoje sposobnosti povezane s gledanjem, mišljenjem, slušanjem, reagovanjem i izražavanjem. Učiteljeva i nastavnikova uloga je podržati razvoj tih sposobnosti kroz odabir primerenih dela kulturne baštine koja će deca doživljavati, istraživati i izražavati. Predstavljanje kulturne baštine kroz vođenje likovnih aktivnosti bitna su pretpostavka za razvoj dečje kreativnosti baštinskim sadržajima, koje nužno treba prepoznati u našim vaspitno-obrazovnim procesima, što pretpostavlja napuštanje strogo određenog vaspitno-obrazovnog procesa. Nije dakle cilj upoznati decu sa sadržajima baštine da bi ih upoznali, već im je potrebno pružiti priliku da svoje doživljaje o njoj osveste i prisvoje kroz mnoge aktivnosti i različite sadržaje kako bi se u njima rodio identitet. Svako je dete univerzum za sebe, svet u malom, ličnost koja se upravo razvija kroz sadržaje vaspitanja i obrazovanja i izgrađuje svoj identitet. U likovnom oblikovanju dece putem različitog izražavanja - kroz kreativnu igru, (strukturu u kojoj oni mogu samostalno delovati i zadovoljavati svoje interese) moguće je na vrlo posredan način uključiti decu u svet slobode stvaralaštva kojoj kulturna baština upravo i pripada.

Važno je napomenuti da je kritika u tradiciji nužna i da nam ništa ne bi smetalo ako bismo artikulisali ono što nam prođe kroz glavu dok gledamo i emotivno doživljavamo neko umetničko delo, kao i ako bismo iskritikovali

⁵ Eckhoff, A., Urbach, J.: 2008

svoj duh u njegovom vlastitom kritičkom delu. Jedna od činjenica koja bi mogla da izbije na svetlost dana u toku takvog procesa jeste naša težnja da dok hvalimo nekog umetnika, podvlačimo one vidove njegovog dela u kojima on najmanje podseća na bilo kog drugog. U tim vidovima ili delovima njegovog stvaralaštva zamišljamo da ćemo otkriti ono što je individualna, svojstvena esencija čoveka. Sa zadovoljstvom se zadržavamo na onome po čemu se taj umetnik razlikuje od svojih prethodnika, a naročito od svojih neposrednih prethodnika; nastojimo da pronađemo nešto što se može izdvojiti da bismo u tome uživali. Međutim, ako priđemo jednom umetniku bez ovakvih predrasuda, često ćemo otkriti da ne samo najbolji već i najindividualniji delovi njegovog dela mogu biti oni u kojima su mrtvi umetnici, njegovi preci, najsnažnije potvrdili svoju besmrtnost. Pri tom se ne misli na period mladosti koji je podložan uticajima, već na period pune zrelosti. Pa ipak kada bi se jedini oblik tradicije, prenošenja iz generacije u generaciju, sastojao u tome da sledimo puteve one generacije koja nam je neposredno prethodila i da se slepo i bojažljivo privezujemo uz njene uspehe, nema sumnje da bi trebalo odgurnuti takvu „tradiciju“. Vidali smo mnoge takve jednostavne tokove koji bi ubrzo utonuli u pesak; jer novina je bolja od ponavljanja.

Tradicija je stvar koja ima mnogo širi značaj. Ona se ne može naslediti, a ako je potrebno mora se steći velikim trudom. Ona na prvom mestu obuhvata osećanje istorije za koje, bezmalo, možemo reći da je neophodno svakom onom ko bi hteo da bude umetnik i posle svoje dvadeset pete godine; a to osećanje istorije uključuje zapažanje ne samo onoga što je prošlo u prošlosti već i što je sadašnje u prošlosti; osećanje istorije prisiljava čoveka da ne stvara prožet do srži samo svojom generacijom, već sa osećanjem da čitava svetska umetnost egzistira i istovremeno sačinjava jedan poredak. Takav istorijski smisao, što znači smisao za vanvremensko kao i za vremensko, ili za vanvremensko i vremensko uzeto zajedno, jeste ono što jednog umetnika čini tradicionalnim. A to je u isti mah i ono što kod umetnika pobuđuje najsnažniju svest o njegovom mestu u vremenu, o njegovoj savremenosti. Ni jedan umetnik nema sam za sebe celovito značenje. Njegov značaj, ocena njegovog dela, jeste ocena njegovog odnosa prema istoriji i tradiciji. Jer ne može se sam ocenjivati; mora se, radi kontrasta i poređenja, postaviti u istorijske okvire. Ovo je princip estetičke, a ne samo istorijske kritike. Nužnost da se on saobrazi, uključi, nije jednostrana; ono što se događa kada se stvori neko novo umetničko delo je nešto što se u isti mah dešava i sa svim umetničkim delima koja su mu prethodila. Postojeći spomenici obrazuju među sobom jedan idealan poredak koji se modifikuje uvođenjem novog (uistinu novog) umetničkog dela. Postojeći poredak je potpun sve dok se ne pojavi to novo delo; a da bi se održao red i posle novine koja se nametnula, čitav postojeći poredak mora da se makar i najmanje izmeni; i tako se odnosi, srazmere, vrednosti svakog umetničkog dela ponovo saobražavaju celini; a to predstavlja uklapanje starog i novog. Sadašnjost isto toliko menja prošlost koliko prošlost upravlja sadašnjošću. A umetnik koji je ovog svestan, biće svestan velikih teškoća i odgovornosti.

Umetnik ne može da primi prošlost kao neku neobjašnjivu pilulu, niti može isključivo da se formira na jednom ili dvojici umetnika kojima se intimno divi, niti pak može isključivo da se nadahne jednom epohom koju više voli. On mora biti dovoljno svestan glavnog toka koji nikako ne mora nepogrešivo da prolazi kroz one koji uživaju najveći ugled. Njemu mora biti potpuno jasna očigledna činjenica da se umetnost nikada ne može popraviti, ali ni da predmet umetnosti ne može nikada biti isti. Razlika između sadašnjosti i prošlosti sastoji se u tome što svesna sadašnjost predstavlja svest o prošlosti u meri i na način na koji prošlost nikada ne može da se pokaže da je svesna sebe ⁶.

Razumevanje jednog umetničkog dela podrazumeva razumevanje jezika, odnosno znakovnog sistema, u okviru kojeg je to delo sačinjeno, kao i razumevanje socijalnog okvira koji određuje načine njegovog dekodiranja i vrednovanja. Da bi jedno umetničko delo bilo kao takvo prepoznato, ono treba da bude oblikovano prema konvecijski utvrđenim kriterijumima na osnovu kojih se sprovodi diferencijacija umetničke od neumetničke prakse. Tek putem određenja osnovnih teorijskih načela, umetnička produkcija sebi obezbeđuje okvir unutar kojeg može biti sagledavana. Odnosno, tek putem sprovedene standardizacije, umetnost sebi obezbeđuje uslove da kao takva bude prepoznata. Jedno umetničko delo dobija svoj smisao jedino smeštanjem u okvire poznatih društvenih i kulturnih identifikacija umetničke produkcije. Razumevanje umetničkog dela, kao i same umetnosti, uslovljeni su čitavim nizom razrađenih konvencija unutar umetničke teorije i prakse. U tom smislu je i svaka negacija kanona i umetničko-teorijskih shvatanja, moguća jedino u okviru postupka njihovog (re)definisiranja. U protivnom, umetnost bi postala nečitljiva, a u krajnjoj liniji i neprepoznatljiva kao takva. Avangarda, kao prevratnička formacija s početka dvadesetog veka, postavila je temelje savremenoj kulturi. Umetnički jezik, formiran unutar avangardnih pokreta, danas obezbeđuje okvire delovanja umetničke teorije i prakse. Avangardni bunt je i sam postao deo tradicije, a avangardni umetnici priznati utemeljivači sada dominantnih umezničkih shvatanja, pristupa i postupaka. Nove, izmenjene vrednosti svečano se proslavljaju u akademijama, pozorištima, muzejima i aukcijskim kućama, a tradicija je i ovog puta, umesto da bude srušena, samo transformisana.

Uopšteno govoreći, želimo li biti konkurentno društvo koje ima zdravu ekonomiju, održivi razvoj i relevantan kulturni identitet u sve složenijem globalnom svetu, nužno je kroz obrazovanje razvijati kreativnost, stvaralaštvo, kritičku svest, inovativnost i identitet. Takav kreativni i komunikacijski resurs potreban je u svim zanimanjima budućnosti, zato, već od vrtića i nižih razreda osnovne škole treba motivisati decu da stvaraju zahvaljujući svojoj glavi i svojim rukama, da budu stvaraoci vlastite kulture, jer je to imperativ sadašnjeg i budućeg vremena, bitna pretpostavka istinskog, ličnog i društvenog napretka.

⁶ T.S. Eliot – Milinković, Z. (2003). Priručnik za nastavu likovne kulture, Sarajevo, zavod za udžbenike i nastavna sredstva

MIMESIS KAO IDEAL NASTAVE

Naš doživljaj sveta se prvenstveno odvija preko čula vida. Najveću količinu informacija iz okruženja (posebno u današnjem digitalnom dobu) primamo posredstvom očiju. Takođe, ljudi oko nas informacije i stavove koje izgovaramo procenjuju posmatrajući našu mimiku, pokrete tela i celokupni izgled. Tako da je razumno pretpostaviti da likovno izražavanje predstavlja jedan od prvih ljudskih pokušaja da opiše i izrazi svoj odnos sa svetom putem čulno razumljivih zapisa. Razvojem intelektualnih sposobnosti, moralnih obrazaca i tehnika zabeležavanja dostignuća u društvenim odnosima, kao bitan segment opšte kulture celokupne civilizacije razvija se likovna kultura. Veliki broj teoretičara likovne kulture u novijem dobu ističu da je izraz vizuelna kultura mnogo prikladniji jer ona danas ne podrazumeva samo likovno stvaralaštvo i zanatsku likovnu sposobnost profesionalnih pojedinaca, već bitan deo opšteg celovitog vaspitanja ljudskog bića kroz celi njegov život. Razvijanje svesti o bitnosti stvaranja estetski kvalitetnog urbanog i arhitektonskog životnog okruženja od ulice, radnog mesta i doma, do odevanja, šminkanja i danas sve rasprostranjenijih internet i poslovnih prezentacija. Koliko god možemo pratiti trag očuvanih artefakta u početke ljudskog oblikovanja sveta, svedočimo o potrebi da se prirodni oblik preoblikuje u novi oblik menjan fizičkom snagom ruke praćene kontrolom oka i usmeravane umnom idejom. To i jeste ono što nas izdvaja od ostalih živih bića, sposobnost i potreba da stvorimo novu vrednost, ne instiktivno poput ptičijeg gnezda ili mravinjaka, već progresivnim putem iznalaženja varijacija i stvaranjem sasvim novog oblika. Razvoj oruđa pokazuje taj progresivni redosled ljudske sposobnosti oblikovanja. Uporedo sa oruđima i oružjem čovek stvara i oblike koji nemaju čisto funkcionalnu svrhu. Crteži u pećinama i rezbarene figurice verovatno prvobitno nastaju kao deo složenih animističkih rituala, ali i kod njih od samog početka primećujemo želju za preoblikovanjem i stvaranjem novih odnosa. I kod ovog oblika stvaralaštva očigledan je tehnički napredak koji se ogleda u iznalaženju novih tehnika i materijala. Dugo se smatralo da i kvalitet likovnog izraza prati ovu progresivnu tendenciju što je posebno izraženo od vremena renesanse kada se naglašava prosvetčenost novog doba u odnosu na varvarsku sirovost srednjovekovnog izraza. Tek u XX veku umetnici postaju svesni izražajne snage dela iz davnih epoha i sve češće se inspirišu umetnošću drevnih civilizacija. Istovremeno se počinje veća pažnja posvećivati dečijem likovnom izrazu gde se kao poseban kvalitet ističe spontanost oblikovanja. Tako i u obrazovanju dece likovna kultura dobija drugačiji tretman nego u ranijem dobu. Dok se ranije insistiralo na reproduktivnom savladavanju tehnika i razvoju veštine bez slobode izraza i mašte, sada se sve veća pažnja posvećuje očuvanju neposrednog doživljaja sveta.

Mimesis (mimesis ili mimeza) označava podražavanje i odražavanje, oponašanje, odnosno imitiranje kao odnos umetničkog dela prema stvarnosti što, prema realističkoj filozofiji umetnosti, pokazuje suštinu same umetnosti. Ovaj pojam najpre je objasnio Platon u svojoj metafizici koja se

bavila antičkim shvatanjem umetnosti: u podražavanju prave stvarnosti, to jest carstva ideja kao uzora, sastoji se umetnost, koja čak ne podražava ideje neposredno, već tek iz proizvoda drugih delatnosti ili iz gotovih drugih oblika. Po Platonu, onaj koji imitira najgori je od svoje vrste jer u procesu oponašanja on je niko, obična maska i licemer i kao takav vrlo neodrediv (inassignable), sakriven, i nemoguće ga je smestiti u određenu vrstu ili fiksirati za jednu funkciju koja bi bila njegova vlastita... U hrišćanskoj realističkoj metafizici imitiranje božanskog dela pokazuje suštinu umetnosti, jer je prava kreacija samo božansko stvaranje. Pošto je tek u novom veku ideja stvaranja i stvaralačkog, kao i umetničke individualnosti, bila moguća, u vezi sa teorijom razvitka i istoričnim načinom mišljenja, tek tada se javljaju teorije o autonomnoj suštini umetnosti i u vezi sa tim potiskuje se ideja mimezisa. Već je Kant u tom pogledu učinio odlučan korak, ali je kod njega estetski fenomen i umetnički genij još uvek u skladu sa (transcedentalno shvaćenom) prirodom, dok se u romantičarskoj estetici neguje ideal apsolutne umetničke kreacije. Počev od simbolizma, ideja čiste poezije ili apsolutne umetnosti je još jače potisnula svojevrсну tradicionalnu teoriju mimezisa.

U većini slučajeva, vrednosti i prioriteti koje nosi kultura jedne zemlje, jasno se pokazuju kroz način na koji se organizuje nastava u školama. Ako neko posmatra časove likovnog vaspitanja bilo gde u savremenoj Kini, može videti decu kako mirno sede za klupama i stvaraju slike ili crteže na klasičan način, sa četkom i bojom, na način koji se nije menjao vekovima. Model Ispravne Sheme je postavljen na više mesta u učionici ili u udžbeniku; nastavnik je sam napravio udžbeničku verziju željenog krajnjeg produkta ispred table; učenici bi radili sve dok njihov rad ne bude verna kopija onoga što je istaknuto pred njih. Malo je prilika ali i želje, da se takav način menja, da se nađe neka alternativa, apstraktan rad je strogo zabranjen. Takođe nema na časovima diskusije o istoriji umetnosti, ili o značenju i cilju nekog od tih umetničkih dela, bilo da su savremena ili istorijski vredna. Kao i u drugim tradicionalnim kulturama, nastava likovne umetnosti u Kini posvećena je prenošenju veština koje su potrebne da bi se proizveli primerci najvrednijih radova iz prošlosti. U Evropi, iako je obrazovna politika zavisna od lokalne uprave, mogu se doneti neki generalni zaključci. Učenici, posebno na mlađem uzrastu, uglavnom sami odlučuju o tome šta će uraditi sa papirom i priborom koji se nađe ispred njih. Vrlo retko se pred njima nalazi model koji je napravio neko od odraslih, posebno ne nastavnik ili učitelj. Učenicima je obezbeđen raznovrsan materijal i ohrabruju se da rade s njim šta god požele. Produkti učenika nisu visokog kvaliteta, ali se kod njih može primetiti originalnost, apstraktnost, eksperimentisanje i slično. Sa decom se potom razgovara o osećanjima ili o ciljevima koji su ih vodili da kreiraju takav rad, mada se retko govori o istorijskim i estetskim problemima. U kasnijim razredima sve je manje vremena posvećeno nastavi likovne umetnosti, ali i dalje ostaje akcenat na kreiranju – i tada se vrlo malo bave istorijom umetnosti, razmišljanjem i estetskim pitanjima. To i dalje nisu značajne komponente osnovnog i srednjeg obrazovanja iz vizuelnih umetnosti u Evropskim školama. Dakle u Kini se smatra da je kultivisanje najboljeg iz

prošlosti glavni cilj umetničkog obrazovanja – učenici su čuvari tradicije. U Evropi tradicija i tehnika rada ne smatra se prioritetom i nastava likovne umetnosti smatra se dobrom prilikom da učenici istražuju materijale i tehnike, da kreiraju sopstvene forme i izraze ideje i osećanja.

Kao kreativno biće čovek svoje puno ispunjenje pronalazi u stvaralačkom procesu. Potvrdu svojih vrednosti i opravdanje svrhe vlastitog postojanja pronalazimo u sposobnosti stvaranja novih oblika. Psihički poremećaji koji su sve češći u savremenom dobu između ostalog su rezultat automatizacije, mehanizacije i fragmentacije radnog procesa gde se radnik ne ostvaruje kao samostalni zanatlija ponosan na kvalitet i celovitost svog rada, već tek kao segment procesa proizvodnje koji se sve lakše menja mašinama. Vrednost i značaj nastave likovne kulture ostvaruje se upravo u nastavi kreativnog stvaralačkog rada kroz koji se razvijaju veštine, samostalnost i duševno zadovoljenje. Nametanje likovne kulture kao čisto tehničkog procesa u kojem učenik kroz zadane vežbe uči već zacrtana rešenja predstavlja najgori put u likovno izražavanje. Nastavnik je taj koji treba da oblikuje i razvija motoričke sposobnosti i usmerava učenike da shvate odnose u prirodi.

Kod vežbi po posmatranju nastavnik treba posvetiti veću pažnju onome što učenik stvara na svom crtežu iz jednostavnog razloga što kratka sugestija na početku rada može rezultirati kvalitetnim iskorakom u ovladavanju likovnim izrazom. Tako će kod opisa pojedinih vežbi biti naglašeni očekivani ishodi. Normalno je da sva deca ne pokazuju istu sklonost i mogućnost likovnog doživljaja i izraza i da ne treba kažnjavati ocenom one koji teže da postignu zadovoljavajući rezultat, ali kroz podučavanje osnova likovne forme nastavnik može proceniti trud koji učenik ulaže u ovladavanju osnovama likovne forme i individualni napredak svakog učenika s obzirom na početni nivo. Poznavanje obrađenih likovnih pojmova, karakteristike tehnika i upotrebu pribora, te ovladavanje prostorom crteža (šta je levo-desno, gore-dole, ispred-iza, dimenzije oblika i produblјivanje prostora) su segmenti likovnog obrazovanja u kojima se može u ovom uzrastu, uz obostrani trud učenika i nastavnika, postići značajan napredak.

Kao što se danas izbegava govoriti o empirijski merljivoj intelegenciji, a sve više se ističe značaj tzv. emocionalne intelegencije, tako se nastava likovne kulture treba tretirati kao bitan segment razvoja celovite ličnosti. Kroz XX vek forsiran je kult spontanog dečijeg crteža i podsticalo se prepuštanje eksperimentalnom izrazu. To je bila posledica naglašenog interesa umetnika u čijim istraživanjima podsvesnog i simboličkog oblikovanja svet dečijeg crteža biva otkriven kao dotad nepoznat svet. U to vreme shvatanje vrednosti nespontanog dečijeg crteža predstavljalo je veliki iskorak u proučavanju ljudske psihologije, ali i obogaćenje likovnog jezika novim poimanjem kvaliteta i nivoa doživljaja, izraza i tumačenja. Za likovnu pedagogiju to je predstavljalo nerešiv problem: da li pristupiti korektivnoj analizi učeničkih postignuća i sputati čisti nekalkulativni izraz ili postati samo posmatrač koji ima zadatak da se oduševlјava rezultatima koje postiže dete eksperimentišući sa likovnim tehnikama i stvarajući bez

uzora i uputstava. Nažalost, kao u svemu ostalom, nastavnik se ne može apriori opredeliti za jedan od ovih puteva. Ako se učenje u celokupnom živom svetu zasniva na primeru i imitaciji, ni likovna edukacija ne može zaobići te principe. U nastavi je neophodno posmatranje dela renomiranih umetnika pa i kopiranje određenih rešenja ako je to opravdano shvatanjem određene vrednosti, a ne usvajanja tuđeg rukopisa. Igra je, takođe, bitna kao tehnika razvijanja motorike, intuicije i originalnih rešenja. Stoga je veoma bitno negovanje igre u svakom obliku rada pa i u likovnom izražavanju, ali nastavnik mora shvatiti da ovo nije čas odmora i zabave (mada je divno postići da se deca raduju času), posebno ne za njega. Negovati slobodu izraza, ohrabrivati eksperiment, podsticati i isticati spontan i subjektivan izraz – sve su to zadaci likovnog pedagoga. Ali još je veća njegova obaveza da ono što je postignuto nesvesno prevede u zonu svesnog i pohrani u iskustvo tako da to znanje učenik zna i upotrebiti u situaciji kada otkriveni likovni efekat bude mogao poslužiti tome da se preko njega likovno uobliči neka misao. Jer tek kada materijalizaciju ideje na likovnom delu učenik postigne zahvaljujući aktivnom misaonom procesu, a ne pukim eksperimentom, on može osetiti puno kreativno ispunjenje i zadovoljstvo, te steći samopouzdanje u vlastitu inteligenciju i sposobnost izražavanja, odnosno komuniciranja sa svetom.

Dakle, vizuelno estetska kultura razvija kod učenika sposobnost uživanja i razumevanja umetnosti, odnos prema estetskom, pravilno doživljavanje vizuelnih informacija, odnos prema svetskoj i našoj kulturnoj baštini. Pravilan odnos nastavnika prema učeničkim radovima je od izuzetnog značaja za likovno-kreativni rad dece. Ako nastavnik traži od dece da tačno „prepisuju” ono što vide, da doživljavaju i gledaju očima odraslih svet oko sebe, onda takva nastava likovne kulture ne odgovara osnovnim principima savremene nastave, ciljevima i zadacima koji se pred nju postavljaju. Ako prihvatimo da se deca likovno izražavaju jer imaju potrebu da iskažu svoj svet, svoje viđenje sveta, predmeta i pojava, svoje strahove i oduševljenja, onda su svi ti radovi „stenografski zapis duše” i kao takvi moraju biti dobri.

ZAKLJUČAK

Umetničko obrazovanje podrazumeva usvajanje znanja o likovnim pojmovima, likovnim tehnikama, postupcima, razvijanju sposobnosti divergentnog i apstraktnog mišljenja, kao i psihomotoričkih sposobnosti. Dakle, ciljevi nastave likovne kulture obuhvataju brojne elemente – intelektualni, psihomotorni i socijalni razvoj, razvoj mašte, estetske osetljivosti, a zadatak nastavnika i škole je da stvara podsticajne uslove koji će omogućiti razvijanje likovnih sposobnosti kod dece. Planom i programom za predmet likovna kultura predviđeno je proučavanje sadržaja kroz tematske celine koje se obrađuju i produbljuju kroz svih devet godina školovanja. Predviđeni koncept obezbeđuje kontinuitet i ravnopravan tretman svih pojmova i tehnika čije se poznavanje produbljuje kroz faze primerene uzrastu učenika. Istovremeno, nastavnik mora pažljivo razraditi

načine realizacije kroz svaku godinu da ne bi došlo do zasićenja ponavljanjem već savladanog i neinventivnim reprodukovanjem poznatih tema i rešenja. Fleksibilan pristup realizaciji zadataka otvara se i veći prostor za korelaciju sa ostalim predmetima. Međutim, likovna umetnost se u našem obrazovanju najčešće tretira kao nastavna oblast u domenu afektivnog, a ne saznanog razvoja, često kao dopuna predmetima iz oblasti društvenih nauka, a manje kao bitna oblast koja učestvuje u obrazovanju kompletne ličnosti⁷. Stoga je nastala potreba da se likovna umetnost u opštem obrazovanju sagleda iz još jednog ugla, primerenim razvojnim potrebama dece i jedinstvenim vrednostima koje su svojstvene samo umetnosti. Zbog svoje višestruke uloge u razvoju opštih i likovnih sposobnosti učenika, likovna kultura zahteva ozbiljan odnos i kompleksna istraživanja u svim pravcima sa jedinstvenim ciljem: da se stvori čvrsta i široka naučna podloga i osigura što šira društvena pažnja i podrška za dalji rad na njenom unapređivanju.

Poznat je stav da u početku skoro sva deca postižu likovno zanimljive rezultate „znaju crtati“ dok na kraju osnovnog školovanja samo retki pojedinci dostižu relevantne rezultate. To i možemo prihvatiti kao tačno samo ako podrazumevamo da je zadatak nastave likovne kulture proizvodnja umetnika, i u tom kontekstu bi rezultati bili očajni i trebalo bi se pitati šta to uništava tolike talente sa početka školovanja. Na svu sreću cilj ovog predmeta je mnogo širi od selekcije talenata čije individualne potencijale možemo podsticati kroz rad u sekciji. Opšti društveni cilj je uvesti učenike u svet likovnih umetnosti kako bi njihovim sadržajima oplemenili i obogatili sliku o sebi i o svetu u kojem žive, te razvili stvaralaštvo (kreativnost) kao način mišljenja i delovanja. Uloga koju likovna kultura i umetnost imaju u svakodnevnom životu učenika, u oblikovanju njegovog identiteta, polazište je organizacije učenja i podučavanja predmeta. Upoznavanjem likovnog/vizuelnog jezika, razvijanjem likovne/vizuelne pismenosti, praktičnim upoznavanjem alata i medija, sveobuhvatnim uvidom u likovno stvaralaštvo te razumevanjem umetničkih strategija i koncepata, učenici stiču kompetencije koje će im pomoći u razumevanju složene vizuelne okoline i osposobiti ih za aktivno učestvovanje u njenom oblikovanju, kritičkom prosuđivanju i vrednovanju. Kroz likovnu kulturu učenici stiču znanja o vizuelnoj kulturi, različitim područjima likovnih i vizuelnih umetnosti, (crtež, slikarstvo, skulptura, grafika, dizajn, arhitektura i urbanizam, fotografija, film, strip, primenjene umetnosti, savremene umetničke prakse) te o raznovrsnim načinima vizuelne komunikacije. Sintezno povezivanje sadržaja nizom tematski povezanih celina, osmišljavanje projekata, interdisciplinarni pristup i međupredmetno povezivanje, učenicima omogućava upoznavanje likovne/vizuelne kulture i umetnosti u njihovoj celovitosti i složenoj ulozi koju imaju u različitim aspektima života. Učenje i podučavanje predmeta angažuje učenika i širi njegove interese te mu daje temelje za neprekidno nadograđivanje prethodnih ideja, znanja i iskustava. Povezivanjem s umetničkim

⁷ Hadži - Jovančić, 2012

zajednicama i raznovrsnim kulturno-naučnim ustanovama, kao alternativnim prostorima učenja, učenicima se likovno stvaralaštvo, umetnička događanja i kulturna baština predstavljaju kao deo ličnog identiteta i šireg društvenog konteksta. Dela likovne umetnosti i vizuelna okolina su pokretač aktivnosti učenja predmeta likovna kultura i likovna umetnost. Oni su polazište za emocionalni, asocijativni i intelektualni doživljaj, za upoznavanje likovnog jezika, oblikovanje kritičkog mišljenja, postavljanje pitanja o određenim temama koje su bliske učenicima te su podsticaj za izražavanje i komunikaciju.

U skladu sa didaktičko-metodičkim osnovama za izvođenje nastavnog programa, razlikujemo ciljeve - zadatke delimo na: *obrazovne i vaspitne*.

Obrazovni zadaci podrazumevaju: sticanje znanja (uočavanje i usvajanje problema, pristupanje radu različitim tehnikama...) i razvijanje sposobnosti (intelektualne sposobnosti sa naglaskom na divergentnom mišljenju). *Vaspitni zadaci* odnose se na razvoj celokupne ličnosti (razvijanje estetičkih kvaliteta, mišljenja, inicijativnosti, upornosti, samostalnosti...). Ciljeve nastave Karlavaris deli u četiri kategorije, a to su likovno-vaspitni ciljevi, likovno-obrazovni ciljevi, opšte-vaspitni ciljevi i ciljevi povezani sa pripremom za rad, proizvodnju, društveni i politički život. *Likovno-vaspitni ciljevi* su oni ciljevi koji razvijaju predmetno-specifične sposobnosti učenika. Neki od ciljeva koji se svrstavaju u ovu kategoriju su i razvijanje motoričkih veština, razvoj osećaja za estetiku, razvijanje razmišljanja i kreativnog mišljenja, te usvajanje znanja o likovnom jeziku i razvoj likovnog/vizuelnog mišljenja. *Likovno-obrazovni ciljevi* podrazumevaju teorijska znanja vezana uz kulturnu baštinu vlastite kulture, ali i ostalih kultura. U ovu kategoriju ciljeva mogu se svrstati i upoznavanje likovno-umetničkih dela, poznavanje istorije umetnosti i teorijska znanja vezana za područja likovnih umetnosti, vizuelne komunikacije, itd. *Opšte-vaspitni ciljevi* obuhvataju razvoj ličnosti i kvalitet koji se razvija kroz likovnu kulturu kao i kroz ostale nastavne predmete. Neki su od primera takvih ciljeva razvoj aktivnog i istraživačkog odnosa prema okolini, razvijanje socijalnih veština, razvoj tolerancije i razvoj moralnih vrednosti. *Ciljevi povezani sa pripremanjem za rad i društveno-politički život* obuhvataju sve sposobnosti koje učenici mogu praktično primeniti u situacijama izvan škole. Sposobnosti koje se razvijaju radom na ovim ciljevima uglavnom osposobljavaju učenike za učestvovanje u radnim i proizvodnim procesima.

Savremena nastava može se definisati kao „specifičan proces podučavanja i učenja, u kojem se ostvaruju višestruki ciljevi, odnosno postiže se ukupni razvoj – razvijanje individualnih mogućnosti svakog učenika, što obuhvata negovanje doživljajnih sposobnosti, socijalizaciju, estetsko kultivisanje, bogaćenje znanja o različitim pojmovima i razvoj motoričkih spretnosti“⁸. Navedeni ciljevi ostvaruju se primenom savremenih nastavnih strategija kojima se proces podučavanja prilagođava potrebama i razvojnim

⁸ Tacol, 2003: str. 9

moogućnostima svakog učenika, podstiče radoznalost i intrinzična motivacija i smanjuje dekontekstualizovano učenje, odnosno znanje koje je samo sebi svrha⁹. Prilikom izgradnje predmetnog kurikuluma likovne kulture kompetentni učitelji trebali bi pokazati sposobnost formulisanja ciljeva likovnog vaspitanja i obrazovanja na način da obuhvate sve navedene kategorije jer se tako učenicima omogućava razvoj u celosti.

Važan aspekt učenja likovne kulture je praktičan rad kojim učenici istražuju, oblikuju i izražavaju se, te daju idejna i konkretna rešenja problema koje prepoznaju u svojoj okolini. Učenje i podučavanje uključuje metode i tehnike kojima se razvija stvaralaštvo uči produkcija, razvoj i ostvarenje ideja. Učenici razvijaju maštu, uvežbavaju donošenje višestrukih rešenja, objedinjuju estetski, etički i tehnološki aspekt. Neguju se individualne karakteristike učenika i potreba za izražavanjem, služe se tradicionalnim likovnim materijalima i postupcima te savremenim vizuelnim medijima i konceptima. U sklopu predmeta likovna kultura, istraživački se pristupa likovnom stvaralaštvu različitih društava i kultura u širokom vremenskom trajanju od praistorije do savremenog doba. Učenici istražuju kako se društveno-istorijska stvarnost odražava na likovnu umetnost i na društvene periode u prošlosti i sadašnjosti. Nastavljajući se na metodičko odgajanje percepcije, podstiče se svesno i aktivno doživljavanje, kritičko promišljanje i analiziranje likovnih dela i različitih vizuelnih pojava kako bi se razumeo njihov uticaj na savremeni život, i kako bi se stekle kompetencije za izražavanje argumentovanih stavova o vizuelnom stvaralaštvu i okolini. Sadržajem i pristupom podstiče se razvoj kreativnih potencijala učenika i doprinosi sveobuhvatnijem razumevanju drugih vaspitno-obrazovnih područja kurikuluma. Negovanjem kulture dijaloga, tolerancijom i prihvatanjem različitosti, osnažuje se celovit razvoj učenika. Stečene kompetencije mogu primeniti u različitim područjima delovanja te se kreativno nositi sa složenim zahtevima savremenog života.

Prema tome, opšti i društveni cilj nastave je da će učenik: 1. usvojiti i razumeti likovni jezik i razviti likovnu pismenost odgajanjem vizuelnog opažaja, njihovom primenom kroz stvaralački i analitički proces, 2. izražavati stvaralačko (kreativno) mišljenje produkcijom ideja i rešavanjem problema; razvijati psihomotoričke i kognitivne veštine upoznavanjem i upotrebom različitih materijala, postupaka i medija, 3. razvijati kritičko mišljenje, stavove i vrednosti uspostavljanjem aktivnog odnosa prema okolini i likovnom stvaralaštvu, 4. razumeti kontekst likovnog dela i ulogu likovnog stvaralaštva sa društvu, istraživanjem umetničkog izraza i uspostavljanjem odnosa sa društvenim, istorijskim, kulturnim i tehnološkim karakteristikama, 5. učestvovati u umetničkim događanjima i aktivnostima kulturno-naučnih ustanova; razvijati odgovoran odnos prema savremenoj kulturnoj okolini i umetničkoj baštini. Dakle, opšteobrazovni ciljevi nastave i razvoj likovne pismenosti stvara kreativnu osobu koja kroz niz zadataka razvija odnos prema likovnoj umetnosti, ali i shvatanje o prožimanju umetnosti sa istorijom, naukom, religijom i oblastima savremenog života.

⁹ Novaković, 2013

Individualizacija nastave je didaktički princip koji obavezuje školu i nastavnika da nastavne ciljeve, sadržaje, metode, odnose i pomoć u nastavi prilagođavaju učeniku, da otkrivaju, uvažavaju i razvijaju naučno priznate razlike među učenicima i da nastoje da grupno poučavanje i učenje što više individualizuju i personalizuju, da učeniku omoguće relativno samostalno i samoinicijativno učenje, usklađeno sa društvenim i opštim zadacima nastave, da podstiču sopstveno stvaralačko mišljenje učenika i priznaju originalnost njegove ličnosti, da potpomažu njegove hobije, želje i potrebe iako one nemaju opšti značaj. U francuskom psihološkom rečniku A. Pijerona nalazimo da je... "individualizacija pedagoški postupak koji, nasuprot frontalnoj nastavi, dozvoljava svakom učeniku u razredu da u jednom vremenskom periodu, više ili manje dugom, obavlja individualni rad koji je sam odabrao ili mu ga je odredio nastavnik, a koji odgovara njegovim stvarnim mogućnostima". Jovan Đorđević o individualizaciji nastave kaže: „Individualizovati nastavu znači orijentisati se na realne tipove učenika, uzimati u obzir realne razlike među njima, usklađivati i varirati metode i postupke pedagoškog delovanja prema tim razlikama, pomoći učenicima da napreduju prema vlastitom tempu i mogućnostima. Razlike među učenicima odnose se na opšte sposobnosti, brzinu interesovanja, motivaciju, stavove, ali takođe i na posebne, specijalne sposobnosti. Individualizacija nastave je, u stvari, prilagođavanje didaktičkih aktivnosti učenicima, vodeći računa o njihovim individualnim osobenostima, što zapravo znači podsticati aktivnosti pojedinaca na putu njihovog razvoja. Individualizacijom se nastoje ostvariti mogućnosti u razvoju svakog učenika". Prema mišljenju Petra Mandića, suština principa individualizacije nastave „iskazuje se u zahtevu da se nastava prilagodi, odmeri, dozira, uskladi, da se u nastavi zadovolje i uvažava dečja interesovanja i da se vodi računa o individualnim svojstvima učenika. U studijama o individualizaciji nastave kao „permanentnoj inovaciji" ističe se da se individualizacija odnosi na takvo planiranje, organizaciju i realizaciju nastavnog programa, svakodnevnih lekcija i celokupne vaspitno-obrazovne delatnosti, koja uvažava interesovanja, potrebe i mogućnosti svakog učenika, maksimalno razvija njegove snage i sposobnosti i obezbeđuje pretpostavke za stvaralačko uključivanje u nastavni proces". Rober Dotran na sledeći način definiše individualizovanu nastavu: „To je oblik nastave koji se zasniva na uzimanju u obzir činjenice da se deca međusobno razlikuju i da imaju vlastite karakteristike: stepen i prirodu inteligencije, manifestovanje svog temperamenta i karaktera itd... Individualizovan rad ne insistira na izvršavanju jednakih zadataka kod svih učenika već na mogućnosti izbora onoga što im najviše odgovara. Reč je o radu prilagođenom svakom pojedincu koji je pripremljen za njega, jer se pokazalo korisno da ga on vrši pod određenim uslovima. To još nije nov oblik rada, već je, u stvari, onaj oblik koji velik broj nastavnika često, u raznim prilikama, primenjuje, propitujući svoje učenike. Svesno ili nesvesno, oni skoro uvek prilagođavaju svoja pitanja snazi svakog deteta i sređuju ih po težini kako bi s uspehom mogli da ispitaju velik broj učenika. Na individualizovan rad ne gledamo kao na cilj po sebi, već kao na sredstvo koje treba zajedno sa drugima da se

upotrebi da bi se detetu obezbedio normalan razvoj i bolje izgrađivanje njegovog duha.“

U „tradicionalnom“ pristupu učenicima u nastavi imamo situaciju u kojoj je, usled mnogih faktora kao što su predmetno-razredno-časovna organizacija rada škole, prevelik broj učenika u odeljenju, jedinstven plan i program nastave i slično, rad nastavnika prilično ujednačen i prilagođen sposobnostima i potrebama takozvanog „prosečnog“ deteta. Svi ostali učenici koji se nalaze ispod ili iznad proseka ostaju po strani – njihovo aktivno učestvovanje u nastavi otežano je njima neprilagođenom nastavom. Prosečan učenik ima, dakle, veoma značajnu ulogu. Nastavni plan i program se podešavaju prema prosečnom učeniku i njegovim mogućnostima, udžbenici su prilagođeni prosečnom učeniku, sadržaj i tempo obrade nastavne građe takođe su prilagođeni prosečnom učeniku, obim i težina domaćih zadataka odmereni su prema mogućnostima prosečnog učenika, vreme predviđeno za ponavljanje i utvrđivanje nastavnog gradiva takođe. Sve što se radi u školi u znaku je prosečnog učenika. Osim što je prosečnih učenika u jednom odeljenju vrlo malo (prema mnogim istraživanjima u odeljenju ih nema ni 25%), sam pojam „prosečno dete“ je prilično problematičan. Šta se po tim zapravo podrazumeva? Obično se misli na prosečnu vrednost intelektualnih sposobnosti ili znanja učenika. Ne vodi se, međutim, računa o tome da među učenicima postoje razlike i u drugim aspektima, odnosno da i druge osobenosti kao što su motivacija, temperament, interesovanja, iskustva, nivo samopouzdanja, navike, porodično poreklo i slično, mogu u velikoj meri uticati na učenje i aktivnost u nastavi. Dakle, svaki učenik u odeljenju, bilo da je prosečan, ispod ili iznad proseka po pitanju intelektualnih sposobnosti ili znanja, odlikuje se nizom drugih karakteristika koje su bitne za odvijanje nastave. Individualizovani vaspitnoobrazovni pristup bazira se na individualnim razlikama među pojedincima i usklađuje se sa svim osobenostima koje dete unosi u vaspitnoobrazovnu situaciju. Da bi uspešno vaspitavao i obrazovao decu, nastavnik mora imati osećaj za razlike u njihovim sposobnostima, osobinama ličnosti, sklonostima, iskustvima, interesovanjima, ambiciji, kao i za različitosti koje proističu iz specifičnosti porodičnog porekla učenika. Kako bi mogao da odgovori na navedene zahteve, individualizovani vaspitnoobrazovni pristup podrazumeva permanentno proučavanje svakog učenika od strane nastavnika, sistematsko praćenje njihovog razvoja i na osnovu toga utvrđivanje šta pojedinci žele i šta mogu ostvariti u nastavi, pa prema tome i planiranje gradiva i osnovnih aktivnosti za njegovo realizovanje, praćenje koliko ga i kako savladavaju učenici i stvaranje uslova u nastavi da svaki učenik izučava nastavno gradivo na način koji mu najviše odgovara. Ovim se omogućuje da se učenici uključe u planiranje svog rada, da im se obezbedi fleksibilan raspored nastavnih časova, oblici rada i vidovi učenja koji će dati najbolje rezultate, da se maksimalno iskoriste nastavna sredstva i prostorije, pruži pomoć pojedincima kad im je stvarno neophodna, stalno proučava ono što rade, realno, prema jasnim kriterijumima vrednuje ono što ostvaruju u radu i razvoju, da se stvaraju mogućnosti za učenikovu veću nezavisnost u procesima učenja, komunikacije i rešavanja problema.

Nastavu likovne kulture nemoguće je korektno i uspešno izvoditi bez individualnog pristupa učenicima. Bez obzira na opšte karakteristike uzrasta učenika sa kojima nastavnik radi, u samom procesu realizacije zadatka – likovnoj aktivnosti, nastavnik je dužan uspostaviti kontakt sa svakim učenikom kroz razgovor, dodatno pojašnjenje ili poseban zadatak u stepenu složenosti za učenike koje odskakuju od proseka u bilo kojem vidu. Ovo je posebno važno za nastavnike koji u svojim razredima imaju učenike sa posebnim potrebama i nadarenu decu. Cilj individualizacije je omogućavanje optimalnih uslova za svakog učenika u ostvarivanju napretka u okvirima svojih mogućnosti i sposobnosti kako bi se obogatio i proširio individualni likovni senzibilitet, kroz pristup koji je metodički najprihvatljiviji za tog učenika. Prilagođavanje sadržaja i zadatka koji se treba ostvariti može se realizovati kroz omogućavanje većeg izbora likovnih tehnika, detaljnije određivanje specifičnog zadatka, stimulativni razgovor, itd. *Socijalizacija* se ostvaruje kroz sve oblike rada, a najviše kroz grupni i rad u parovima. Kroz likovnu aktivnost, te završni deo časa ostvaruje se komunikacija kroz razgovor, uspostavljaju se bliski kontakti, razvija se međusobno razumevanje i saradnja. Ovaj princip uključuje i ovladavanje i komunikaciju vizuelnim sredstvima, naročito danas kada se vizuelna komunikacija ostvaruje na svakom koraku, u svim društvenim interakcijama. Socijalizacija kroz nastavu likovne kulture treba rezultirati većom osetljivošću za brojne, različite pojave u društvu putem umetnosti i stvaralaštva. Pozitivni aspekti nastave likovne kulture u smislu socijalizacije su sticanje samopouzdanja u razmišljanju i razvijanju vlastitih stavova, samopotvrđivanje kroz rad i analizu vlastitog i drugih likovnih radova, osamostaljivanje, inicijativnost, upornost u radu, ali i tolerancija i razumevanje drugih i drugačijih.

TRADITION AND MIMICRY AS THE BASIC CHARACTERISTICS OF THE TEACHING OF VISUAL EDUCATION

Professor Marin Z. Milutinovic PhD

Abstract: A basic assumption of successful art education in schools is the fact that the phenomenon of fine art is complex and stratified. Each curriculum which considers one and only one segment of fine art phenomenon and holds on it, is untenable. The fact that fine art isists on optical and thematic values of drawing (meaning that the drawing is only a copy of given object), is rejected a long time ago, since that is the only one segment could not achieve complex aims of fine art education. It is the same for the visual communications. Such contents in teaching can not contribute to development of creativity. A fine art is nothing without accepting the chosen medium, individual method of forming, the art tradition, the spirit of certain time ect. A message of fine art is a mixture of all segments of fine art forms, and it is transmited with an art and aesthetic symbols (a fine art language). The equality of people is the fact in modern humanistic upbringing, and it is accomplished in very long general, common education, so that fact is unavoidably important for people to be able to use spiritual and human values, not only for the enrichment of the individual, but also for the enrichment of whole society, and complete process of production and quality of life, So, fine art education is something that all people need.

Key words: *art upbringing, fine art, art expression, segment, art tradition, development of creativity, art forms (works), spiritual and human values.*

LITERATURA

1. Bajalica, D. (1945). Učiteljska škola u Banjoj Luci za vrijeme šestojanuarske diktature, Banja luka u novijoj istoriji 1878 – 1945, Banja Luka.
2. Vujić, M. (1996). Sto godina Banjalučke gimnazije 1895 – 1995, Banja Luka, Glas srpski.
3. Grandić, V. (2003). Špiro Bocarić, Pero Popović, Božo Nikolić u srpskom građanskom slikarstvu Bosne i Hercegovine 1900 – 1941., Banja Luka, Glas srpski.
4. Dobronjovski, J. (1968). O sistematičnosti u nastavi likovnog vaspitanja, Novi Sad, Pedagoška stvarnost 7.
5. Dugonjić, T. (1963). Prilog metodici likovnog vaspitanja, Naša škola, Sarajevo.
6. Janjić, B. (1954). Naša škola, časopis za pedagoška pitanja, Sarajevo, Veselin Masleša.
7. Karlavaris, B. (1960). Nova koncepcija likovnog vaspitanja, Beograd, zavod za izdavanje udžbenika NRS.
8. Karlavaris, B. (1982). Aktuelni problemi likovnog vaspitanja i perspektive likovne pedagogije kao nauke, Kraljevo.
9. Karlavaris, B. (1982). Škola likovnih pedagoga, Mataruška Banja.
10. Karlavaris, B. (2004). Savetovanje likovnih pedagoga, Novi Sad.
11. Korkov, M. (2005). Preferencije učenika prema likovnim delima, Skoplje.
12. Milinković, Z. (2003). Priručnik za nastavu likovne kulture, Sarajevo, zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
13. Opačak, I. (1999). Funkcija i položaj likovne kulture u odnosu na druge nastavne predmete, Beograd.
14. Parlić, J. (1979). Pedagoška funkcija umetnosti, Beograd.
15. Papić, M. (1984). Školstvo u Bosni, Sarajevo, Veselin Masleša.
16. Perović, Ž. (1954). Umjetničko-estetsko vaspitanje srednjoj školi, Sarajevo, časopis za pedagoška pitanja.
17. Stojaković, P. (2005). Psihologija za nastavnike, Banja Luka, Media centar Prolom.